

Nr 440

Av fröken Öberg m. fl., om åtgärder för ökning av vårdplatserna för alkoholmissbrukare.

Efterfrågan på vårdplatser inom den offentliga nykterhetsvårdens anstalter har under senare hälften av förra året starkt ökat. Denna ökade efterfrågan satte sålunda in före den 1 oktober 1955 och kan därför icke förklaras endast med en enkel hänvisning till omläggningen av lagstiftningen rörande alkoholförsäljningen och den friare tillgång till alkoholdrycker, som denna omläggning medfört. En av flera förklaringsgrunder till den starkare belastningen på nykterhetsvårdsanstalterna är den öppna nykterhetsvårdens allmänna effektivisering som ett resultat av vidtagna upprustningsåtgärder i enlighet med beslut av 1954 års riksdag. Allt flera fall av svårt alkoholmissbruk ha genom denna effektivisering upptäckts och gjorts till föremål för åtgärder, varigenom efterfrågan på vårdplatser ökat.

Det aktuella behovet av vårdplatser har emellertid icke svarat mot tillgången på sådana platser, vilket haft till följd, att många vårdbehövande icke kunnat beredas anstaltsvård omedelbart eller — i synnerhet i fråga om frivilliga — ens efter längre väntetider. Detta förhållande har haft ytterst ogynnsamma konsekvenser för hela den nykterhetsvårdande verksamheten. Sålunda ha exempelvis många s. k. farliga alkoholmissbrukare, vilka av skyddsskäl med stöd av nykterhetsvårdslagen måst omhändertagas av polismyndighet, tillbringat upp till ett par veckor i vanlig polisarrest i avvaktan på att anstaltsplats skulle kunna beredas dem. På grund av platsbristen torde många polismyndigheter och nykterhetsnämnder också ha nödgats i ej ringa omfattning avstå från att begära förordnanden om anstaltsvård och detta även då det gällt farliga och/eller på annat sätt grovt skadegörande alkoholmissbrukare, vilket självfallet innebär bestämda risker ur den personliga säkerhetens och den allmänna ordningens synpunkt. Den öppna vårdens åtgärder — t. ex. övervakningen av alkoholmissbrukare — löpa också fara att förlora i fasthet och stadga — och därmed också i respekt både hos klienterna och allmänheten i stort — beroende på den allmänna vetskapen om att något omhändertagande på anstalt vid fortsatt alkoholmissbruk och därav orsakad social skadegörelse ej är möjligt annat än efter i allmänhet lång tids väntan.

Någon minskad efterfrågan på vårdplatser kan, enligt vad socialstyrelsen meddelat, icke skönjas. Snarare synes platsbehovet tendera att öka, vilket

är förklarligt, då nykterhetsvårdens upprustning ännu ej är avslutad. Vissa nyligen vidtagna åtgärder, vilka lett till en ökning med ca 130 vårdplatser vid erkända vårdanstalter, ha till väsentlig del endast provisorisk karaktär. Ökningen av vårdplatserna synes också helt otillräcklig. Det förtjänar i detta sammanhang erinras om att den nyöppnade, till Örenäs slott förlagda avdelningen av erkända vårdanstalten Björstorp om ett 50-tal vårdplatser ej kan disponeras längre än till den 30 april 1956.

I statsverkspropositionen under femte huvudtiteln redovisas vissa planer rörande utbyggnad av anstaltsväsendet, vilka socialstyrelsen framlagt bl. a. i sina anslagsäskanden för budgetåret 1956/57. Dessa planer gå ut på anordnande inom den närmaste tiden av tre nya erkända vårdanstalter. Beträffande *en* av dessa ha planerna tagit mera konkret form (Alnö i Västernorrlands län), för vilket anstaltsprojekt i statsverkspropositionen beräknas ett statligt anordningsbidrag å högst 210 000 kronor och därutöver för täckande av återstående anordningskostnader ett ränte- och amorteringsfritt lån å högst 568 000 kronor. I fråga om de övriga båda anstalterna beräknar däremot departementschefen endast ett anordningsbidrag å 87 500 kronor till *en* ny anstalt (i stockholmstrakten). Härutöver beräknas medel till anordningsbidrag å sammanlagt 117 500 kronor till erkända vårdanstalterna Åsbrohemmet, Östfora och Holmforshemmet för nya och nyanordnade vårdplatser vid dessa anstalter. Sådana bidrag utgå ur ett reservationsanslag benämnt "Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m." Ur detta anslag beviljas också bidrag till anordnande av inackorderingshem för alkoholmissbrukare. För sådana bidrag beräknar departementschefen ett belopp av 150 000 kronor vara erforderligt mot av socialstyrelsen föreslagna 192 200 kronor.

Å nu ifrågavarande anslag fanns den 1 juli 1955 tillgängligt ett belopp av 467 345 kronor. Sammanlagt skulle belastningen på detta anslag enligt ovan gjorda sammanställning komma att uppgå till $(210\ 000 + 87\ 500 + 117\ 500 + 150\ 000)$ 565 000 kronor, varför anslaget enligt departementschefens ståndpunkt bör tillföras ett belopp av i runt tal 100 000 kronor $(565\ 000 - 467\ 345)$. Om detta departementschefens förslag vinner bifall, kommer anslaget sannolikt att helt förbrukas fram till slutet av budgetåret 1956/57. Något ekonomiskt utrymme för utbyggnad av anstaltsväsendet skulle sålunda icke finnas förrän efter den 1 juli 1957 och detta endast om 1957 års riksdag skulle besluta förstärka anslaget. Mot vad som under tidigare år gällt kommer sålunda en beredskap i anslagshänseende för snabba åtgärder till anstaltssystemets utbyggnad att saknas. En sådan beredskap måste anses i hög grad påkallad i nuvarande läge med stark och eventuellt växande brist på vårdplatser inom detta system. Behovet av beredskap synes än större i betraktande av att socialstyrelsen, som ovan påpekats, beräknat tre nya erkända anstalter vara erforderliga inom den närmaste tiden, medan departementschefen i sina förslag utgått från ett nytillskott av endast två anstalter.

Enbart ett väsentligt ökat anslag till anordningsbidrag till erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare gör det dock icke möjligt att snabbt få till stånd nya sådana anstalter motsvarande ett ökat behov av vårdplatser. Det bör erinras om att det för tillkomsten av den planerade Alnö-anstalten är nödvändigt att lämna anstaltens huvudman ett ränte- och amorteringsfritt statslån på ett mer än dubbelt så stort belopp som det högsta belopp, som beräknats skola kunna utgå i form av anordningsbidrag enligt gällande statsbidragsförfattning (SFS 1955: 425) eller 568 000 kronor. Med nu gällande tal för sådant bidrag (4 500 kronor vid nybyggnad och 3 500 kronor per vårdplats i annat fall) är det helt uteslutet att kunna med framgång intressera någon enskild organisation, stiftelse o. d. att ställa sig såsom huvudman för en erkänd vårdanstalt för alkoholmissbrukare med mindre väsentligt ekonomiskt stöd i form av statligt lån kan garanteras. Till belysning av det faktiska kostnadsläget kan meddelas, att — enligt vad vi erfarit — anordningskostnaden per vårdplats numera torde hålla sig vid 20 000 à 25 000 kronor vid begagnande av äldre byggnad, som ombygges för anstaltsändamål inom nykterhetsvården (häri inräknat kostnader för erforderliga personalbostäder, utrymmen för olika slags sysselsättningar för klientelet o. d.).

Det synes enligt vår mening icke lämpligt att normalisera nu antydd ordning för statens ekonomiska medverkan vid tillkomsten av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Bidragsförfattningens högstbelopp till anordnande av vårdplatser vid sådana anstalter synes därför böra anpassas till de verkliga anordningskostnaderna särskilt som denna vård numera visserligen alltjämt till formen är enskild men i fråga om kostnaderna betraktas som helt statlig. Författningen synes sålunda böra omarbetas i enlighet härmed. Med de växande anspråken på god standard, vilka numera på grund av levnadsvillkorens fortskridande förbättring ute i samhället helt enkelt icke kunna avvisas, och de starkt varierande anordningskostnaderna för olika typer av anstalter synes högstbelopp per vårdplats såsom anordningsbidrag icke böra fixeras i författningen. Denna synes i stället böra möjliggöra statsbidrag till täckande av samtliga de kostnader, vilka betingas av anstalts anordnande i enlighet med sådana särskilda anvisningar, som socialstyrelsen och byggnadsstyrelsen meddelat i varje särskilt fall. Nu väckta spörsmål torde erfordra särskild utredning.

Då behovet av ytterligare vårdplatser är trängande, om ej hela nykterhetsvårdsreformen skall äventyras, synas särskilda åtgärder för att få till stånd sådana böra vidtagas med största skyndsamhet. Det förtjänar påpekas, att Alnö-anstalten enligt uppgift icke torde kunna tagas i bruk förrän tidigast vid årsskiftet 1956/57. En snabbutredning bör därför enligt vår mening verkställas rörande praktiskt möjliga åtgärder för en hastig, provisorisk utökning av vårdplatserna vid nykterhetsvårdens anstalter motsvarande redan nu föreliggande samt förutsebara behov. Vissa friställda, äldre

byggnader — f. d. sanatorier och ålderdomshem, skolor, slottsbyggnader etc. — torde utan större omgång kunna apteras till vårdanstalter av tillfälligt art. Då det för vissa klienters behandling visat sig möjligt och ändamålsenligt, att nykterhetsvården även förfogar över vårdutrymmen av ungefär samma art som konvalescenthemmen inom sjukvården, vore det önskvärt att kostnader för sådana vårdutrymmens anordnande i kommunal regi jämväl kunde täckas till viss del genom statsbidrag. Även nu berörda fråga synes lämpligen kunna hänskjutas till den föreslagna snabbutredningen. Utredningen bör enligt vår mening ske så snabbt, att förslag i ämnet kan föreläggas och behandlas vid innevarande års riksdag.

Vi vilja slutligen anföra, att frågan om de ökade kostnader för alkoholmissbrukares vård och behandling, som kunna bli ett resultat av nu berörda åtgärder, synes komma i ett väsentligt annat och gynnsammare läge mot bakgrunden av de mycket starkt ökade skatteintäkterna på alkoholförsäljningen under år 1955. Det bör erinras om att en viktig förutsättning för den nya nykterhetspolitiken är att alkoholmissbrukare skola bli föremål för rationell behandling och att samhället därför skaffar sig vårdresurser, som till art och omfattning motsvara detta anspråk.

Med stöd av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande ändrade grunder för anordningsbidrag till erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare i enlighet med de riktlinjer vi ovan uppdragit;

att riksdagen likaledes ville hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande provisoriska anordningar för att avlägsna föreliggande brist på vårdplatser vid de allmänna vårdanstalterna för alkoholmissbrukare samt rörande statsbidrag till anordnande av vårdutrymmen av konvalescenthemstyp i nykterhetsvårdens regi;

att förslag till sådana anordningar på grundval av den föreslagna utredningen måtte föreläggas den samlade riksdagen i så god tid, att detta förslag kan behandlas vid innevarande års riksdag;

samt att, därest våra ovannämnda förslag till skyndsamma åtgärder för ökning av vårdplatserna vid nykterhetsvårdanstalterna ej skulle bifallas, reservationsanslaget "Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m." måtte tillföras det belopp socialstyrelsen äskat för budgetåret 1956/57 eller 470 000 kronor.

Stockholm i januari 1956

Märta Öberg

Alarik Hagård

Gunnar Engkvist

Olaus Nyberg